

Kerekasztal-beszélgetés a történelemoktatás és az ideológiák kapcsolatáról

Résztevők: Knausz Imre intézetigazgató (ME BTK Tanárképző Intézet), Miklósi László történelemtanár, elnök (Történelemtanárok Egylete), Szakály Sándor egyetemi tanár (Károli Gáspár Református Egyetem BTK, Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék), Székely Gábor egyetemi tanár (ELTE BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék) – Moderátor: Nagy Péter Tibor.

Educatio: Az Educatio ez alkalommal „Ideológiák” címmel jelenik meg. A témakörhöz illeszkedve arról szeretnénk megtudakolni véleményeket, hogy mi a helyzet az eszmék mai piacán a történelmi tudattal, a történelemtanítással, a történelmi szocializációval. Talán indítsuk el a beszélgetést egy gondolati játékkal. Azt szokták mondani, hogy három nagy politikai család van Európában, bár most már inkább négyet kell említenünk: van egy baloldali, egy liberális, egy konzervatív és negyedikként egy szélsőjobboldali/radikális jobboldali politikai család. Ha az általatok ismert történészhallgatókat kellene csoportokba osztanotok, akkor szerintetek – minden felelősség nélkül – milyen arányban oszlanának meg e négy ideológiai áramlat között a történészhallgatók?

Szakály Sándor: Eddig két helyen tanítottam egyetemi tanárként, a Semmelweis Egyetem Testnevelés és Sporttudományi Karán valamint a veszprémi Pannon Egyetem Modern Filológia és Társadalomtudományi Karán, és 2010 őszétől a Károli Gáspár Református Egyetemen tanítok.

Nem könnyű választ adni, mert a hallgatók erről nem nagyon beszélnek. S ha mégis, ez attól is függ, hogy szemináriumról vagy előadásról van szó. Ezzel együtt úgy gondolom, és ez tényleg nem több szimpla becslésnél, hogy olyan 20–25 százalék lehet a szocialista vagy baloldali, olyan 10 százalék a liberális, és szerintem olyan 35–40 százalék között lehet a konzervatív vagy jobboldali. A radikális a maradék, ami azt hiszem, ha jól adom most össze, körülbelül olyan 25 százaléknak tekinthető. Az a benyomásom, hogy a radikálisok később idővel egy picit lemorzsolódnak, tehát inkább átkerülnek a tradicionálisan konzervatívnak nevezhető csoportba. De ez csak egy nagyon szubjektív benyomás, mert nem végeztünk ilyen kutatásokat. Vásárhelyi Máriaék csináltak egyszer valamilyen felmérést, de nem biztos, hogy elég pontosak az adataik. Szóval, nagyon nehéz ezeket a dolgokat megfogni. Valószínűleg már az egyetemi évek alatt egyik vagy másik irányba elmozdulnak a fiatalok. De ez a bölcsészkarokon jobban érzékelhető, ezért Gábor, aki hosszú évek óta tanít történészhallgatókat, nyilván sokkal közelebről látja mindezt.

Székely Gábor: Azt gondolom, hogy ezek a számok nagyjából stimmelnek nálunk is. Még az ősködben, tehát a '86 –'89-es tanévekben a modern politikai ideológiák történetéről

tartottam előadást Szegeden. Nagyjából ettől kezdve foglalkozom a témával. Én inkább úgy fogalmaznék, hogy itt az említett ideológiai csoportokhoz kötődök, vagy az azokkal rokonszenvezők, azokhoz közelebb állóan gondolkodók arányáról van szó.

Az első helyre történetileg én a liberalizmust sorolnám, mert a polgári társadalom megalapozója a liberális ideológia – annak ellenére, hogy ez nagyon rövid ideig volt tömegében meghatározó. Míhelyst tömegek jelentek meg a politikai mozgalmakban, már két másik ideológia is jelen volt: a szocializmus és utána a radikalizmus különböző formái. Úgy látom, hogy a számokkal, amit Sanyi mondott, csak ott van probléma, amit a konzervatívizmussal kapcsolatban tippelt. Továbbá, hogy a Sanyi által említett arányt (35–40 százalék) azokra látom érvényesnek, akik nem liberális és nem szocialista vagy, szélesebben, baloldali kötődésűek. Nos, ők nem feltétlenül konzervatívok. Ez okozza, hogy lehetséges az átmozgás mind a három irányba, akár a szélsőjobb felé is.

A szélsőjobb talán a legmarkánsabb, de teljesen egyetértek azzal, hogy itt vannak pillanatok, amikor ez is megroppan. A fiatalok eltávolodnak ettől az iránytól, mint az jelenleg is érzékelhető, átlépnek egy másik csoportba, vagy sehova sem mennek. S ez nem kis arány, legalább 50 százalék, megítélésem szerint, aki sehova nem megy, semmifajta ideológiai kötődést nem mutat. Vagyis a szóródás csak a kötődést mutató 50 százalékon belül érvényes.

Sz. S.: Annyit azért hadd tegyek hozzá, hogy szerintem nagyon sajátos a magyarországi szélsőjobb. A szélsőjobb és a nemzeti radikalizmus, ugyanis, nem mindig fedik át egymást. Nyilván lehetne a négy csoport helyett több csoportról beszélni, de akkor differenciálni kellene a baloldalon és a jobboldalon is, mert – ahogy Gábor azt az előbb említette – nálunk tényleg nagyon sajátos ez a bizonyos konzervatív oldal is. Sok mindentől függ, hogy mit is értünk „konzervatív” alatt. Többek között ez attól is függ, hogy az ember magát hova sorolja, illetve, hogy a másik oldalon is vannak-e barátai, kollegái. Nálunk még, hál istennek, nem olyanok a viszonyok, hogy ne állnánk szóba a politikai meggyőződése szerint más oldalon állókkal. Legalábbis én így érzem.

Persze vannak olyan történelmi momentumok, amikor egy-egy csoport elidegeníti a másik oldalon állókat. Gyakran mondják, például, népi-baloldali barátainak, hogy bizonyos helyzetekben ők is egyes csoportokat elidegenítettek. Ilyen momentum volt például, a sokat emlegetett népszavazás a határon túli magyarokkal kapcsolatban. Amikor a baloldal ellenezte a határontúliak állampolgársághoz jutását, sokan úgy érezték, hogy a baloldal „elhagyta”, „elárulta a nemzetet”, vagy hogy „rárontott a nemzetére”. Bár én ezzel a retorikával nem tudok azonosulni, de magam is éreztem, hogy baloldali barátaimmal megnehezedett a kommunikációnk erről. Ez például, egy olyan momentum volt, amikor egyik oldalról át lehetett embereket, s különösen fiatalokat nyomni a másik oldalra. A nemzetet semelyik oldal sem sajátíthatja ki. Ha a nemzet számára fontos hagyományokról, tradíciókról nem úgy szólunk, ahogy kell, akkor mindig átmozdíthatunk ezzel a másik oldalra bizonyos csoportokat.

Sz. G.: Ha „konzervatívizmus” alatt politikai konzervatívizmust értünk – és én ebből indultam ki –, akkor, szerintem, ez ma nem meghatározó. A mai társadalomban azok, akik magukat konzervatívként jelölik meg, valójában nem a klasszikus politikai konzervatívizmust képviselik. Az a politikai elit, amelyik magát ma konzervatívnak hívja, egy átmeneti társadalom uralkodó elitje. És, hogy ebből mi lesz, azt még nem tudjuk. Valószínűleg, nem lesz belőle sem klasszikus konzervatív, sem klasszikus jobboldali, ami ugye megint más fogalom, bár a kettő sok ponton fedi egymást. A többről már nem is beszélve.
E: Visszatérve a történészhallgatók politikai-ideológiai megoszlásához, te hogyan osztanád fel Imre, a tanárképzésben megjelenő történelemtanár-jelölteket?

Knausz Imre: Egyetértek azzal, hogy a hallgatók egy jelentős része, szerintem több mint 50 százaléka, egyáltalán nem határozza meg magát politikailag. Tehát, igen nagy mértékben apolitikus ez a társaság, ami persze nem zárja ki, hogy ad hoc kialakítsa viszonyát az aktuális politikai eseményekhez. Amihez úgy érzi, hogy ki kell alakítania egy viszonyt, ahhoz a többség valamilyen módon ki is alakítja ezt a viszonyt, bár a magánéletbe való visszahúzódás is egyre gyakoribb. Akik politikailag igazán aktívak, azok az erős szélsőjobboldali társasághoz sorolhatók. Ők azok, akik valóban hallatják a hangjukat, de még csak megbecsülni sem tudom, hogy hány százalékot tesznek ki a hallgatóink között.

E: Mégis: 10 vagy 50?

K. I.: 10 százaléknál talán nem több. És természetesen ezen kívül is minden politikai irányzat valamilyen mértékben megtalálható. De a történéshallgatóknál én ezt az apolitikus beállítottságot érzem a legerősebbnek.

E: Mi a helyzet a gyakorló történelemtanárokkal?

Miklósi László: Számomra inkább a szakmapolitikában jelennek meg nagy különbségek, kevésbé az általános értékrendben. Ebből a szempontból az a kérdés, mi az iskola, a tanár vagy épp a történelemtanítás feladata. Innen nézve a konzervativizmus egy tömbnek érzékelem. Az, hogy ők történetesen a szocialista vagy a konzervatív eszmevilághoz állnak közelebb, ebből a szempontból másodlagos. Sokféleképpen keresztteződhetnek, ötvöződhetnek tradicionális értékrendek. A szocialista értékrenddel bírók nagy része a szakmai munkában hihetetlenül konzervatív. Ezért sem könnyű a kérdés, hogy most miről beszélünk. Az bizonyosan állítható, hogy a szélsőjobboldalhoz kötődő kollégák nincsenek nagy tömegben jelen a történelemoktatás területén.

E: Tőled is megkérdezem: egy tized alatt vagy egy tized fölött?

M. L.: Szerintem a történelemtanároknál egy tized alatt. Persze felmérés nincs a kezembem, ezért nagyon nagyot tévedhetek. Egészen más a helyzet azonban a diákjainkkal...

E: A te helyzeted speciális, mert a tanáregyesületen keresztül több tanári generációt is érzékelisz. Mit gondolsz, ha az idősebbektől haladunk a fiatalabb tanárok felé, milyen ideológiai eltolódás figyelhető meg?

M. L.: Úgy vélem, hogy a nagy társadalmi trendek a mi területünkön is érvényesülnek, ezért az idősebb korosztályban lényegesen nagyobb lehet a szociáldemokrata, szocialista értékrendet vallók aránya. Az 50 év feletti, vagy a nyugdíj előtt állók lényegesen nagyobb része tartozik ide, mint mondjuk a 40-es vagy a fiatalabb korosztályban. Jobbra tolódtak a fiatalabb generációk.

Sz. S.: Itt azért a történelmi idő is sokat számít. Most eszembe jutott, hogy vajon a budapesti bölcsészkaron tudtam volna-e egyetlen olyan tanárt találni az oktatóim között, aki úgymond jobboldali vagy konzervatív lett volna. Nem nagyon.

E: Hányban is?

Sz. S.: 1975–80 között jártam az ELTE-re, de sem Sinkovitsnál, sem Perényinél vagy Izsáknál ezt nem érzékeltem. Elnézést, hogy közbe vágtam abba, amit Laci mondott, de azért merült föl bennem ez a kérdés, mert amikor azt mondtad, hogy a fiatalabb korosztállyal érzékelhető egyfajta jobbrtolódás, akkor önkéntelenül eszembe jutott, hogy az idősebb korosztálynak talán még választási lehetősége sem volt. És megítélésem szerint, ha esetleg valami családi, vagy egyéb indíttatásból másként látta is a dolgokat, mint ami a hivatalos politika volt, kifelé akkor sem nyilváníthatta ki a véleményét.

Sz. G.: Elképzelhető, hogy amikor te jártál egyetemre, akkor ez így volt. Amikor én jártam, 1961–66 között, akkor benn volt az egyetemen tanárként az a réteg, amely kritikusan szemlélte az uralkodó rendszert, akár csak a korábbi rendszereket. Az egyik legekla-

tánsabb példa erre Hahn István professzor. Róla lehetett tudni, hogy kicsoda, micsoda, ebből titkot nem csinált. És voltak mások is, akik ilyenek voltak, ha nem is olyan jelentősek és népszerűek, mint Hahn professzor. Mondhatok még egy évtizedekig közismert másik nevet is, ami talán meglepő: Szakács Kálmán, a tudományos szocializmus tanszék vezetője. Ő sem tartozott abba a bigott gárdába, amelyik a történelem tanszékeken erősen képviseltette magát. De megemlíthetem Földes Lászlót is a közgaz tanszéken. Egy abszolút reformgondolkodású ember volt, szintén baloldali, ez kétségtelen. Az ideológiai eltéréseket csak ezen belül lehetett értelmezni.

Egyébként, azt hiszem, hogy az a bizonyos 50 százalék, akit most már Imre is említett, és akiket apolitikusnak aposztrofáltunk, az a része a hallgatóinknak, akiket nyugodtan kivehetünk a kupacból, amikor minősíteni akarunk. Ők konkrét élethelyzetek alapján ítélik meg az éppen versengő állásfoglalásokat, és szerintem ez nagy mértékben befolyásolja, például, a választási eredményeket is. Egyre kevésbé az ideológiák ismerete az, ami számít. Még a tanárok jó részénél sem...

Azt hiszem, hogy a tanároknál ez az ideológus beállítottság mégis lényegesen erősebb az átlagnál. Nyilván ez is úgy fog változni, amint azt náluk, különösen a fiatalabb korosztálynál, már tapasztalhatjuk. Több mint egy évtizede tanítom a nemzeti szocializmus történetét szemináriumon és a 20. század háborúinak történetét előadásban, valamint Pritz Pál professzorral közösen MA-szinten a modern politikai ideológiák megjelenését én az egyetemes, ő Magyarország története keretében. Ezekre a kurzusokra érezhető, hogy a hallgatók milyen módon gondolkodnak, nem beszélve a vizsgákról. Azt tapasztalom, hogy a hallgatóink nagy többsége számára ezek a fogalmak érzelmileg közömbösek, idegenek. Számukra ez csak tananyag, mint bármi más. Hogy mi lehet ennek az oka, arról is beszélgettünk elég sokat. Az elsődleges ok talán az lehet, hogy ma már alapvetően nem ezek az ideológiák határozzák meg az életünket. Egyik sem. Egy olyan átmeneti korban élünk, amikor minden párhuzamosan van jelen, minden irányzatból találunk elemeket, de hogy merre fog fordulni az életünk, merre fog fordulni a társadalmunk, azt nemigen tudjuk ezek nyomán megjósolni. Senki nem tudja.

M. L.: A történelemtanárok között sokan vannak olyanok, akik csak „leadják a tananyagot”. Jelentős részük még diákjai kérdéseire sem válaszol, nehogy kiderülhessen a véleményük, értékrendjük. Ugyanakkor tanítványaink egyre jelentősebb részének nincs jól körülírható értékrendje, legalábbis ezekben a hagyományos tartományokban. És ez részben igaz immár a tanárokra is.

E: Most olyasmit fogok kérdezni, ami tán kettőtökkel szemben nem teljesen korrekt, mert végül is nem vagytok kötelesek ismerni a középiskolai tankönyvek jelenlegi állapotát és világát, de a témánk szempontjából megkerülhetetlen, hogy erről is ejtsünk néhány szót. Az teljesen nyilvánvaló, hogy ha megkérdéznénk a felkért tankönyvbírákat, akkor ők hivatalból azt mondanák, hogy a tankönyvek a különböző ideológiáktól egyenlő távolságot vesznek fel, kiegyensúlyozottságot mutatnak. Ellenkező esetben nem engedélyezték volna őket. De tudjuk, hogy ez nem így van, és nem is lehet így. Mit gondoltok arról, hogy a jelenlegi általános és középiskolai tankönyvpiacon a könyveknek mennyire van ideológiai arculatuk? És ha van, akkor mennyire annak alapján választják őket a tantestületek vagy közvetlenül a fenntartók?

M. L.: Az elmúlt két évtizedben sokat változott a tankönyvek ideológiai meghatározottsága. A rendszerváltáskor azt gondoltuk, hogy végre kikerülnek a fiókokból a kéziratok, s azok közül könnyen választhatunk. A 90-es évek elején azonban azt kellett tapasztalunk, hogy üresek a fiókok. Amikor megszülettek az első tankönyvek, többnyire jól érzékelhető volt azok ideológiai értékrendje. Ez az erős kötöttség a későbbiekben sokat tisztult.

E: Úgy érted, tompult?

M. L.: Így is mondhatjuk. Ha tartalomlemezést végzünk, s megnézzük, hogy a könyv mennyit foglalkozik az egyes korszakokkal, a fontosabb szereplőkkel, és milyen módon jeleníti meg őket (például milyen jelzőket alkalmaz, milyen kontextusban szól róluk), akkor természetesen ki lehet mutatni, hogy az adott tankönyv az ideológiai horizonton hol helyezkedik el. A korábbi jelentős különbségek tompultak, az ideológiai tartalom általánosságban elfogadható keretek közé került. Igaz, hogy most nem témánk, mégis utalnom kell rá: ma ennél sokkal nagyobb gondot jelent az áltudomány megjelenése és előretörése. Tíz éve még eszünkbe se jutott volna fölvetni a tudományosság fontosságát, ma ezt is meg kell tennünk.

Sz. G.: Miklósi Laci névtelen utalásokat tett, de hát tudjuk, hogy az első tankönyv úgy-mond főszerkesztője voltam. Ennek története 1990 januárjában kezdődött, amikor be mentem a minisztériumba, és a tankönyvkiadóval, ami ugyanabban az épületben volt, kötöttem egy olyan megállapodást, hogy a szerzőink nem kérnek honoráriumot, leadjuk a kéziratot, és ők gondoskodnak arról, hogy a tankönyvet kiadják. A tankönyvírók között nem a tanári rész volt erős, hanem a történészeké. Ők még ma is porondon vannak többnyire. Borsányi Gyuri már nem él, de él Sipos Péter, Kende Jancsi, Hajdu Tibi és így tovább. Ezzel a szerzői gárdával sikerült egy nagyon erős tankönyvet írunk – és ideológiailag elhelyezhető, valóban.

M. L.: Nem csak ez az egy tankönyv volt akkor.

Sz. G.: 1991-ben csak ez volt jelen a középiskolákban. 1993-ban jelent meg az a tankönyv, amit ezzel szemben hoztak létre. Ekkor a Tankönyvkiadó elállt kötetünk további kiadásától. Hogy még más idők voltak, azt jelezte, hogy a Tankönyvkiadó minden jogáról lemondott és a nyomdai példányt is átadta, vagyis az elválás korrekten bonyolódott le. Ettől kezdve egészen 2005-ig volt a piacon a könyvünk, amikor is a kiadóhoz egyre több olyan jelzés érkezett, aminek hatására kérték, hogy dolgozzuk át a könyvet. Az eladott példányszám 40–45 ezer példányról lecsökkent 11–12 ezer példányra, és nagyon sok jelzés volt, hogy nehezen tanítható a tankönyv, túl terjedelmes.

Nem kerestem másik kiadót, hanem azt mondtam, hogy átdolgozzuk. De hát mindenféle közbejött. Szóval, ez a helyzet, és ma ott tartunk, hogy elkészült egy olyan változat, amit megpróbálunk majd kiadni, de ez még legalább egy vagy két év. Komoly konzultációkra is szükség lesz, mert egy olyan interaktív tankönyvet készítettünk, aminek lesz ugyan nyomtatott könyv változata is, de ez már egy internet-alapú tananyag, szabad kódú stb. stb.

Sz. S.: A tankönyvek világában én nem igazán vagyok járatos. A rendszerváltoztatás időszakában megnéztem különböző történelemtankönyveket, középiskolait is és általános iskolait is. Az érdekelt, hogy egy-egy kérdésről mit írnak. Van egy mániám, a magyar hadba lépés 1941-ben. Csak kíváncsiságból utána néztem, és hát az 1990-es években még mindig azt írták az általános iskolai tankönyvek, hogy a németek bombázták Kassát. Itt jön be az, amiről már korábban beszélünk: mennyi időnek kell eltelnie, amíg a tudományos ismeretek beépülnek a tankönyvekbe. Én itt látom az igazi problémát. Mert biztosan vannak olyan tanár kollégák, akik olvasnak szakirodalmat, folyóiratokat, és korrigálni tudják a tankönyv hibáit, de vannak olyanok is, akik számára a tankönyv egyúttal a tanmenet, és mindent kritika nélkül megtanítanak, ami a tankönyvben szerepel.

Egy másik probléma, ami valahol az ideológiákkal is összefügg, az a kérdés, amire Laci is kitért: milyen terjedelemben és milyen mélységben foglalkoznak a tankönyvek az egyes korokkal, eseményekkel vagy szereplőkkel. Egy – ugyan nem tankönyvi – példára konkrétan emlékszem. Amikor megjelent a „Magyarország hadtörténete” két kötetben,

ami akkor egy nagyon sikeres, nagyon szép kiállítású kötet volt, bár egy betűt nem írtam bele, megkeresett az ÉS, hogy megkérdezzék a véleményemet róla. Az egyik kritikai észrevételem az volt (amit benne is hagytak az interjúban), hogy érthetetlen, miért kell az 1919-es magyarországi Tanácsköztársaságról ugyanolyan terjedelemben írni, mint a 17–18. századról összességében. Ilyen aránytévésztések a mostani tankönyvekben is vannak. Nagyon fontos, hogy 1956 méltó helyet és terjedelmet kapjon a tankönyvekben, de ne feledkezzünk meg arról, hogy 13 napot „élt meg”. Ha a rövid előzményeket és a megtorlás időszakát is tekintjük, akkor is „csak” rövid időszak, igaz nagy hatással! Említhetném a magyar 2. hadsereg doni történetét is, ami számunkra fontos és fájó esemény, de a nagy történelmi folyamatokban csak egy pillanatnyi dolog volt. Ha ilyen esetekben a megfelelő arányok megtaláltnak, akkor bizonyos értelemben az ideológiai kérdések is jobban a helyükre kerülhetnek.

K. I.: Muszáj közbeszólnom. Abszolút egyet értek, csak innentől pedagógiai jellegű lesz, amit mondok. Történeti nézőpontból osztom, amit mondasz. De azt gondolom, hogy a Don kanyart százezer ok miatt indokolt kiemelni, például azért, mert az osztályba járó gyerekek egyharmadának a családtörténete ezt konkrétan indokolhatja...

Sz. S.: Órai tárgyalásnál ezt elfogadom, de a tankönyvben akkor sem megfelelők ezek az arányok.

K. I.: Világos. Itt az a kérdés, hogy ezek a kiemelések egy adott értékrend mentén történnek-e és torzítják-e az összképet, vagy sem. A mi eredeti témánkhoz kapcsolódva úgy fogalmazhatnánk meg a kérdést: amennyiben túlhangsúlyozunk valamit a tényleges szerepéhez képest, akkor ez milyen szempontból és miért történik? Pedagógiai célzattal vagy pedig valamiféle értékrendi célzattal, mert a kettő nem ugyanaz.

M. L.: A tanárnak feladata, hogy segítse diákjait az egyes értékrendek felismertetésében. Jelenjenek meg az eltérő szempontok, értékek az órán. A gyerekeket meg kell tanítani arra, hogy képesek legyenek különböző szempontból is nézni ugyanazt az eseményt.

K. I.: Ez egy lényeges dolog, ugyanúgy, mint amikor vitatható állítások vannak a tankönyvben. Akkor is meg kell adni a lehetőséget arra, hogy a gyerekek különböző véleményekkel ismerkedjenek meg. Fontos, hogy megtanulják, hogy ugyanarról az eseményről, jelenségről egy másik embernek más véleménye lehet, és nem kizárólagos az én értékítéletem vagy értékrendem.

M. L.: Itt a tanárnak meghatározó szerepe van. Szerencsés, ha vitákat rendez a diákjai között, és ütközteti a forrásokat és a véleményeket. Amennyiben a diákok nem jelenítenek meg egy értékrendet, akkor az ő teendője, hogy segítsen ezt bemutatni. Ha szükséges, jelenítsen meg bizonyos felfogásokat, hogy ezeket is mérlegelni lehessen.

E: Egy izgalmas vonalat nyitottál meg ezzel az utolsó mondatoddal, hogy mik is a tanár feladatai. Nem csak a tankönyvekkel kapcsolatban, hanem általában is. Elméletileg az állami oktatás – ami ugye Magyarországon állami-önkormányzati oktatást jelent – világnézetileg semleges. Ez egy elméleti deklaráció, de mindig el szoktuk mondani, hogy a világnézetileg semleges az oktatási intézmény egészeben valósul meg, és nem a tanárok egyenként semlegesek világnézetileg, hiszen ez képtelenség lenne. A történelemtanár nézetrendszere a diákok politikai-ideológiai nevelésében és orientálásában valószínűleg aránytalanul fontosabb, mint mondjuk a kémia- vagy a fizikatanár nézetrendszere. Lehetséges egyáltalán valamifajta szakmai protokoll, vagy bármifajta kódex létrehozása, amelynek alapján egyrészt a nyilvánvalóan tudománytalan nézetek hirdetése lehetetlenné válna, másrészt az olyan szélsőséges nézetek hirdetése, amelyeket a magyar bírói gyakorlat még nem büntet, de azt gondoljuk általában, hogy nincs helye az iskolában, kizorítható lenne?

Sz. S.: Belőlem most a hadtörténész szól, aki azt szokta mondani, hogy vannak a szabályzatok és vannak a kódexek. A kódex egy olyan dolog, aminek a betartása nem kötelező és nem szankcionálható. A szabályzatok azok, amelyek betartása kötelező. Én azt gondolom, hogy itt legfeljebb ajánlásokkal lehetne élni. A másik lehetőség, hogy egyszer talán eljutunk oda, ami szerintem az egész társadalom számára nagyon fontos lenne, hogy annyi tolerancia szorul majd belénk – függetlenül attól, hogy a szavazócédulánkon az íkszeket hova írtuk –, hogy a másik ember véleménye számítani fog, és a velünk szemben álló nézetek is elfogadhatók lesznek. Ezért én egy kódexet is csak úgy tudnék elfogadni, ha az olyan ajánlásokból állna, melyeknek nincs kizárólagosságuk. Ezért tartottam, például, nagyon rossznak azt a bizonyos „holocaust tagadó törvényt”, mert ezzel a probléma nem oldható meg. Tehát ajánlásokat el tudnék képzelni, és el tudnám képzelni azt is, hogy az ilyen ajánlásokról szakmai vitákat szervezzen akár a Történelemtanárok Egylete, akár más szakmai csoportok.

K. I.: Már van egy ilyen ajánlás. Ez az „Állásfoglalás a tárgyilagos történelemtanításról” című dokumentum, amit a Történelemtanárok Egylete felvállalt. Érdemes lenne megnézni, hogy milyen szerepe volt ennek az elmúlt évek szakmai vitáiban.

M. L.: Ezt az ajánlásunkat 1993-ban fogadtuk el, ez az egyik első tanári etikai kódex. Az Állásfoglalás megszületésében Imrének kezdeményező szerepe volt, a megszövegezésében is részt vett egy néhány fős csapat tagjaként.

K. I.: Nagyon büszke vagyok erre, meg kell, hogy mondjam. Szerintem ez egy jól sikerült szöveg. Egyet értek azzal, hogy ezt nyilván nem lehet kötelezővé tenni, de jó lenne teremteni rá alkalmat, hogy növeljük a szöveg legitimitását. Ha sokan kiállnának mellette, akkor nagyobb hatása lenne. Érdemes lenne most ezt a dolgot újra gondolni és esetleg újra szövegezni és újra a nyilvánosság elé lépni valami hasonlóval.

Sz. S.: Barátaim körében azt szoktuk mondani, hogy az „úriember” kategória nem jobb- vagy baloldaliság kérdése. A kódexszel kapcsolatban is úgy látom, hogy – legalábbis az oktatásban – ez nem szakmai kérdés, hanem a tudományhoz, az oktatáshoz vagy az adott tárgyhöz való tisztességes viszony kérdése.

M. L.: Így van. Kódexünk önkéntes csatlakozásra alkalmas, soha sem tartottuk volna helyesnek, hogy jogi normává váljon. Ezt azért említem, mert az új közoktatási törvény kapcsán fölmerült, hogy egy új pedagógus etikai kódex szükséges, s ezt jogszabályban kívánják kötelezővé tenni. Egyetlenegy pontot hadd emeljek ki most a TTE kódexéből: Nem adhat azért a tanár rosszabb értékelést a diákjának, mert a tényekből más következtetésre jutott, mint a tanára. Ez sokak számára evidens, nemcsak itt az asztal körül ülőknek, hanem a kollegák nagy részének is, de nem feltétlenül mindenkinek. Ilyen és hasonló gondolatokat fogalmazzunk meg annak idején. Jó fölvetés, hogy nézzük meg, ezek az ajánlások változatlanul alkalmazhatók-e majd 20 évvel később, vagy érdemes-e aktualizálni azokat.

Sz. G.: Én annyit tennék talán hozzá, hogy a szakmánkban két dolog keveredik: az oktatás és a nevelés. Nos az oktatás feltétlenül kódexeket igényel, a nevelés viszont, ha a hatalom oldaláról nézzük, jogszabályi kérdés. Én, mint a fasiszmus kutatója, azt látom, hogy a fasiszta államok megpróbálták kodifikálni, hogy meddig mehet el egy tanár, mit köteles tanítani, milyen világnézetet kell képviselnie, sőt azt is, hogy milyen büntetések járnak akkor, ha rajta kapják azon, hogy más szellemiséget jelenített meg az órán. Ez a németeknél a legprecízebb módon ki lett dolgozva. Talán érdekes, hogy a Rákosi-rendszerben nem volt ilyen, ott kódex volt, de ez úgy működött, mint egy jogszabály: kötelező érvényű volt, és meg volt ott is hozzá az apparátus, amely figyelte, hogy ezt a

kódexet a tanárok betartják-e, vagy sem. Ennek a nevelésben volt nagy szerepe. Ebben rögzítették, hogy mit vár el a hatalom a pedagógustól, mint nevelőtől.

Az oktatás célja és módszere, vagyis az, hogy milyen tudós főkre van szüksége a társadalomnak, és ezeket hogyan kell képezni, jogszabállyal nem befolyásolható. Sőt teljesen egyértelmű, hogy minden olyan korlátozás, ami a szellemiséget valamilyen formában – akár politikai, akár ideológiai – keretek közé próbálja szorítani, elszegényíti az iskolát, elszegényíti a gondolatot és elszegényíti a gyereket is – következképpen a társadalmat is. Jelenlegi társadalmunk ma nem a felé megy, hogy egyre több értékes információ épüljön be az egyes emberek gondolatvilágába, erkölcsiségébe, hanem épp a leegyszerűsödés felé tart minden. Ez így is hihetetlen károkat okoz. Úgyhogy én nagyon remélem, hogy ez a jogszabályszerű ellenőrzés nem fog Magyarországon megvalósulni.

E: Kénytelen vagyok élére állítani a kérdést, mert a szélsőséges gondolkodásnak az az antropológiai természete, hogy nem követi a kódexeket, tanácsokat. Mi van akkor, ha egy általam iskolában egy tanár olyan álláspontot képvisel, ami a történész szakma meghatározó többsége szerint elfogadhatatlan, és a szülők is felháborodnak azon, hogy például mint egyetlen üdvözítő elméletet a sumér-magyar rokonságot tanítják a gyerekeknek, vagy azt hallják az iskolában, hogy Auschwitz egy lengyel várost, ahol semmi érdemleges nem történt. Ebben az esetben egy szakmai-etikai kódex, amelyet nem kötelező betartani, nem sokat segít. Ha jól látom, abban egyetértés van köztetek, hogy nem szeretnétek az ilyen kérdéseket jogszabályban rendezni. De akkor ki fogja megvédeni azok jogát, akik nem szeretnék, ha közpénzből fenntartott iskolákban a gyerekeiket „hülyeségekkel tömnék”?

K. I.: Azt gondolom, hogy kell lennie minden iskolában egy olyan mechanizmusnak, amely ellenőrzi azt, hogy mi történik a tanórákon. Jelenleg nincsen semmiféle szakfelügyelet, és nem nagyon értek egyet azzal sem, amit most a kormányzat szakfelügyelet címen akar csinálni, de azt sem tartom jónak, hogy semmiféle külső ellenőrzés nincsen. A kérdés az, hogy ki és milyen alapon ellenőrizheti a tanár munkáját. Az egyik dolog, ami egyfajta kontrollt jelenthet, a helyi tanterv, mert amennyiben a tanár ettől eltér, akkor felelősségre vonható. A másik lehetőség az etikai-szakmai kódex. A szélsőséges ember persze nem fogja betartania a kódexet, ebben igazad van, de nem is ez az érdekes, hanem az, hogy a szakmának egyértelműen az a véleménye, hogy elfogadhatatlan, amit a tanár művel. Ennek alapján, szerintem, felelősségre vonható...

E: ...lenne, ha lenne szakfelügyelet...

K. I.: Ha lenne ennek egy kialakult módszere. Most nem nevezném ezt feltétlenül szakfelügyeletnek, de tény, hogy ehhez kell egy mechanizmus.

E: De nincsen, és ti is azt mondtátok, hogy az a bizonyos alapidokumentum, aminek alapján akármilyen mechanizmus összevethető a tanár tevékenységét a szakmai elvárással, nem lehet kötelező. Akkor milyen ellenőrző mechanizmusról van itt szó?

M. L.: Nem választható el ettől a kérdéstől, hogy milyen az iskola és közvetlen környezete. Ha például az iskola igazgatója, vagy a település polgármestere, illetve a szülő tolerálja, netán ösztönzi, támogatja a szélsőséges vagy kihívóan hamis állításokat, akkor kérdéses, hogy az ilyen iskolában bármit is lehetne ezek ellen tenni. Én ismerek olyan iskolát, ahol nyílt titok, hogy az igazgató a náciizmus eszméivel rokonszenvez. Nem lehetett volna az iskola igazgatója, ha az adott önkormányzat nem őt akarja kinevezni iskolaigazgatónak. A szülők nagy része tiltakozott, de nem történt semmi. Ez kirívó, de megtörtént példa.

Sz. S.: Továbbra is azt gondolom – még ha naivitásnak is tűnik –, hogy az lenne az ideális, ha olyan egyetemi hallgatók kerülnének a tanári pályára, akik rendelkeznek a megfelelő

toleranciaszinttel. Akik kiállnak a saját véleményük mellett, de tiszteletben tartják mások véleményét is. Ez nem megoldás arra a problémára, amit Laci az imént felvetett, de összefügghet azzal, hogy a tantestületekben milyen légkör és morál uralkodik. Jómagam nem tanítottam középiskolában, de ahogy hallottam barátaimtól, kollegáimtól nem nagyon jellemző, hogy a középiskolai tanárok tantestületként működjenek. Ha így működjenek, akkor ott ezek a kérdések, ha nem is napi vitakérdések lehetnének, de előkerülnének, és a fizikatanár ugyanúgy hozzászólhatna, mint a testnevelő tanár vagy a történelemtanár. Manapság inkább az a jellemző, hogy ha valaki a környezetéből egy kicsit kilóg, akkor ezt azonnal jelzik. A múltkoriban, például, azt olvastam magamról, hogy egy „zselégerincű nemzeti” lettem, mert nem úgy nyilatkoztam a nyilas hatalomátvételtől, ahogy elvárták tőlem: azt találtam mondani, hogy a nyilas hatalomátvétel nem biztos, hogy jó volt...
M. L.: Amiről most beszélsz, az valójában a szakmai alkalmasság kérdése.

Sz. G.: Azt gondolom, hogy Sándornak abban teljesen igaza van. Hiányzik a közösségi erő a középiskolai tantestületekből. E mellett, sokféle társaságban hasonló témákról folytatott beszélgetésben felmerült: hogyan lehetséges az, hogy életünk egyik legfontosabb színterén, a különféle oktatási intézményekben nincs egy szakmai minimum? S akkor jönnek olyan ellenpéldákkal, mint az autógyártás, ahol ma már automaták állítanak elő mindent, és még ezeket az automatákat is agyonellenőrzik. Olyan ellenőrzési szintek vannak, ami egy automatánál akár feleslegesnek is tűnhet – pedig, tudjuk, nem az. Erre azt szoktam válaszolni, hogy az emberi társadalom sokkal bonyolultabb, mint bármilyen gép, sokkal bonyolultabb, mint bármi más, ami – a természetén kívül – létezik körülöttünk, és ebbe az oktatás messzemenőig beletartozik.

Szóval, csak ismételni tudom magamat: nem tudunk szakmai minimumot megállapítani egy olyan korban, amit az átmenetiség jellemez. Ezt keresztül lehetett vinni 40 évvel ezelőtt, 50 évvel ezelőtt, 100 évvel ezelőtt. Ma azért nem lehet szerintem megvalósítani, mert ezzel korlátoznánk a gondolkodásunkat. Ezért egyetértek abban, hogy kiemelt felelőssége van az igazgatóknak, a tanároknak és általában az egyetemi oktatásnak – ami egy külön téma. Az egyetemmel kapcsolatban csak egy jelenséget emelnék ki: az egyetemeken fölbomlottak a tanulói csoportok, ma már csak individuumok járnak egyetemre. Tehát nincs, vagy alig van szakmai közösség az egyetemi képzésben. Az így kikerülő tanárjelöltek nem rendelkeznek azzal az alapélménnyel, hogy mit is jelent egy közösségben létezni. Bekerülnek az iskolákba, és ott ugyanúgy fognak élni és működni, ahogy az egyetemen is tették. S félok, hogy azokat a gyerekeket, akiket ők tanítanak, nevelnek, ugyancsak nem közösségként fogják kezelni. Vagyis ismét egyoldalúvá válik az egyén és a közösség kapcsolata – most az egyén kiszakadásával.

E: Szomorúan látom, hogy megint én vagyok itt a „rendpárti”, mert azt gondolom, hogy igenis kellenének hatósági-bíróági úton kikényszeríthető minimumok. De most lépünk át egy másik területre, ahol még kevésbé vannak hatóságok, és még kevésbé vannak minimumok. A történelemtudat kialakításában – bármely korosztályról is legyen szó – egyre nagyobb szerepe van három nagy tényezőnek: egyrészt a média fiction világának, másrészt a média nonfiction világának, harmadrészt egy végképp irányíthatatlan világnak, az internetnek. Nézzük először azt, ami valamennyire irányítható: a nonfiction világa a médiának. Ide tartoznának a történelmi műsorok vagy a történelmi vetélkedők. Két kérdésem lenne ezzel kapcsolatban: Meghatározható ezeknek a műsoroknak az ideológiai arculata? Mennyire kell ezeknek a műsoroknak közszolgálati szerepet betölteniük?

Sz. S.: Némileg volt közöm ilyen média ügyekhez, ezért szeretném előrebocsátani, hogy itt van egy alapprobléma, mégpedig az, hogy a magyar médiában jelenleg nincsenek tör-

ténelmi műsorok. Ami még megmaradt, az nagyrészt ismétlésekből áll, vagy van néhány, most divatos műsor, ami már-már a bulvár irányába megy el. Olyan „lényeges” ismereteket közöl, mint például: hat vagy nyolc ujjá volt-e Sztálinnak. Múltkor egyszerre dicsért meg Haraszi György és Tordy Géza, hogy Ungváry Krisztiánnal milyen jó volt a magyar 2. hadseregről szóló beszélgetésünk. De jelezték azt is, hogy milyen fiatalok voltunk. Igen, mondtam, mert négy évvel ezelőtti a felvétel és azóta csak ismétlik. Nem azért, mert olyan jók voltunk, hanem azért, mert erre ma már nem adnak pénzt. Én ebben látom a problémát. Ezek a műsorok felkelthetnék a gyerekek érdeklődését a történelem iránt.

Elképzelhető, hogy elfogult vagyok, részben magammal szemben, részben a régi televíziózással szemben. Régebben én is vezettem ilyen műsorokat, ahova mindig azokat a kollegákat hívtam meg, akiket az adott téma szakértőinek tekintettem. Nem érdekelt, hogy ideológiailag, politikailag ki hova tartozik, csak az, hogy ki mihez ért. Ha 1918/19 volt a téma, akkor meghívtam Hajdu Tibort és Salamon Konrádot, ha Trianon, akkor Romsics Ignácot és Jeszenszky Gézát. Tíz műsor erejéig volt egy ilyen kísérletem az Echo tévében, ahova műsorvezetőnek/szerkesztőnek hívtak meg. Később – amint mások említették – fölrótták nekem, hogy nem megfelelő személyeket választottam. Az említett tíz adás után pedig azt mondták, hogy nem kell már a műsor... Na, most a közszolgálati televízióknak, szerintem, fontos feladatuk lenne ilyen típusú műsorok készítése.

Nagyon lényegesek voltak egykoron a Ki miben tudós? és egyéb vetélkedők. Emlékszem gyerekként, amikor Kosáry Domokos, Szakály Feri, és meg nem tudom kik, ott ültek a zsűriben, és őket nézték és hallgatták az emberek. Nem azért, mert akkor csak egy televíziós csatorna volt, hanem azért, mert ezeknek volt valamilyen jelentősége a fiatalok életében. Minden gyerekben és minden tanárban benne van a versenyszellem, ami nem azt jelenti, hogy magam alá akarom gyűrni a másikat, hanem azt, hogy megmutatom, hogy én még többet tudok. Ez alapvetően oktatáspolitikai és médiapolitikai kérdés, hogy szerveznek-e ilyen vetélkedőket a köztévében, vagy sem. Fel kellene ismerni, hogy a múltunk hozzá tartozik a jelenünkhöz és a jövőnkhöz, ezért a történelmi műsoroknak fontos helye van a mai világunkban is.

Sz. G.: Volt egy olyan műsor, hogy Záróra. Emlékeztek? Ez az m1-n volt.

E: *Most is van egy Záróra, de más jellegű. A régiben a történelemnek sokkal nagyobb szerep jutott.*

Sz. G.: A régi Zárórának komoly visszhangja volt. Engem évekig, évtizedekig nem szólítottak meg az utcán. Miután kétszer voltam a Zárórában, megszólítottak, és az egyetemen a hallgatók is egy csomó kérdést tettek fel a témákkal kapcsolatban. Még csodálkoztam is, hogy nem aludtak, mert elég későn kezdték az adást.

E: *A régi Záróra azért jó példa a plurális szemléletű történelemformálásra, társadalomkép-formálásra, mert kerekasztal-jellege miatt könnyű volt különböző ideológiai arculatú szakértőket megszólaltatni. Ha egy portréműsorban egy szál riporter ül szemben egy darab egyetemi tanárral, ott nyilván nincsen szakmai pluralizmus. Még régebben volt olyan is, hogy Tudósklub, az is ezért volt jó... De hát ez már médiatörténet. Viszont azért a kereskedelmi adókat se becsüljük le: az RTL-Klubon van a „XXI. század”, ami a neve ellenére tisztán történelmi riportműsor, a Spectrumban rengeteg dokumentumfilm van, de vannak komplett adók is, mint a Viasat History, BBC history stb.*

Sz. S.: A közszolgálatiban volt egy másik műsor is, ami „Miért?” címmel futott. Ez Romsics Ignácnak volt köszönhető. Baló György megkereste Romsicsot, hogy a Magyar Televízió szeretne egy történelmi műsort, és kérték, hogy legyen a főtanácsadója. Akkor Ignác azt mondta, hogy jó, nézzük meg a magyar történelemből a vitatott kérdéseket, és csináljunk

erről egy műsort. Azt tanácsolta, hogy lehetőség szerint abból a négy vagy öt szakemberből válasszanak ki néhányat, akik a témához a legjobban értenek. A műsor talán egy kicsit gyerekes volt, amit nem Romsics talált ki. Bementek a stúdióba középiskolai diákok, hogy kérdezzenek, a meghívott szakértők meg válaszoltak. Így volt olyan adás, ami jobban sikerült, és volt, amelyik kevésbé. Egy darabig ment a műsor, de aztán úgy döntöttek a Magyar Televízióban, hogy erre nincs szükség.

M. L.: Azt gondolom, ha ezeknek a műsoroknak a jelentőségét egy mai diák és ötvenéves tanára nézőpontjából vetjük össze, az egyikük egérkét a másik elefántot fog látni. A tanárnak még rendszerint a tévé a fontosabb. A diák nézőpontjából a televízió egérke méretű, az internet az elefánt. Ez az egérke-televízió pillanatokon belül hangya lesz, aztán netán mikroba... Vagyis alapvető kérdés, hogy ki a célközönség: a tanárok vagy a diákok. A történelem iránt érdeklődő diákok esetében is persze nagyobb arányt mondanék, mint az általános kört tekintve. Ezt előre bocsájtvam természetesen én is fontosnak tartom a televízió szerepét. Pillanatnyilag a közszolgálati tévében – legalábbis ismereteim szerint – nincs történelmi témájú műsor, legföljebb ismétlések. Így a közszolgálati televízió szerepe a történelmi műsorokon keresztül szinte nullára tehető. A kereskedelmi műsorokkal pedig nekem sokféle problémám van. Nagyon kevés olyan tévéműsort látok, amelyek a történelmi mozgások, tényleges összefüggések okát kutatják, ezek alapján keresnek a válaszokat. Ezek a műsorok csak korlátozottan és bizonyos metszetekben használhatók a tanításban, tanulásban. Ugyanakkor érdeklődő diákjaink nézik ezeket, rájuk jelentősen hathatnak.

Sz. S.: Még egy konkrét példával hadd szolgáljak. Sára Sanyi jóvoltából 1998-ban a Duna Televízióban elindult egy sorozat, melynek „Megidézett történelem” volt a címe. Erdöss Palival találtuk ki. Sára egy egész estét bocsátott úgymond a történelem rendelkezésére, ami vagy szombaton, vagy vasárnap volt. A műsor úgy állt össze, hogy egyrészt voltak a beszélgető történészek, és azt követően egy egész estés játékfilm került levetítésre. Történelmi játékfilmeket majdnem minden korszakhoz lehetett találni. Összeszedtek olyan kisfilmeket is, amelyek az adott korszakhoz igazodtak, művészettörténeti témájuakat, például Szakály Pistának és a Vikol Katinak a sorozatából. Tehát szépen fel lehetett építeni az egész estés programot, és a néző, ha akarta, azt mondhatta, hogy csak a játékfilmet nézi meg, vagy csak a beszélgetést, vagy mindkettőt. A játékfilmeknél még az is belefért, hogy két-három szereplőt vagy a rendezőt is meghívjuk, például a Dózsa filmnél meghívtuk Kósa Ferit, de ott ült Bessenyei Ferenc is, akik a film kialakulásának körülményeiről meséltek.

Ezzel csak azt akartam mondani, hogy a változáshoz csak egyetlen egy dologra van szükség: arra, hogy a köztvéék aktuális vezetői felismerjék, a közszolgálati televízióknak nem az a feladata, hogy versenyre kelljen a kereskedelmi televíziókkal. Ha én a köztvéén keresztül százezer emberhez jutok el, akkor annak a százezer embernek ez már adott valamit, segítette őt a fejlődésében, a történelmi tudatának, a kulturális színvonalának emelésében – akkor elértem a célokat. Ez nyilván komoly szemléletváltozást kívánna a döntéshozóktól.

Sz. G.: Az ilyen műsoroknak van azért egy „baja”, Sándor: sokkal nagyobb, igényesebb munka illet elállítani, mint azokat a műsorokat, amelyekkel ezeket helyettesítették.

E: Még egy dologról beszéljünk talán. Láttok lehetőséget arra, hogy az előbb elefántként jellemzett internet bevonásával akár a történelemtanár-továbbképzés, akár a történelemtanítás területén tartalmi, pedagógiai-módszertani szempontból eredményeket lehessen elérni?

K. I.: Hogy van-e rá lehetőség? Elméletileg nyilván lehetne, de ez embernek ezer dolog jut az eszébe, s főként az, hogy mi miért nem valósulhat meg, mik az akadályok. Ha megnézzük a tanárképzés jelen állapotát, nagyon szkeptikus vagyok. A beiskolázás tanár szakra régen sem volt magas szintű az egyetemeken, de ez a színvonal most folyamatosan rom-

lik. Mind a beérkezők tudása, mind a kimenők tudása egyre alacsonyabb szintű. A kérdés másik összetevője a tanárok hozzáállása, hogy mennyire életük középpontja a tanítás, vagy az életüket máshol élik, a családban, a mellékfoglalkozásaikban, ahol keresni is lehet. Ezek a tényezők mind csökkentik a lehetőségét annak, hogy ilyen külső képzésekkel, vagy bármilyen továbbképzéssel lényegesen javítani lehessen a tanárok történelmi műveltségét, a módszertani felkészültségüket, mert mindehhez elsősorban érdeklődés kell és elhivatottság.

Az is kérdés, hogy milyen céllal akarunk továbbképzéseket szervezni. Szerintem nagyon fontos az, amit Sándor hangsúlyozott ki korábban, hogy legyen egy olyan pedagógiai attitűd, hogy nem a saját álláspontom az egyedül üdvözítő, és hogy pedagógiai célnak tekintse a tanár, hogy önálló gondolkodásra tanítsa a fiatalokat, s ne arra, hogy átvegyék az ő véleményét. Szerintem, a szélsőséges ideológiák elleni harcnak is ez az alapvető eszköze, és nem egyszerűen az, hogy felvilágosítjuk a tanárokat, miként is voltak a dolgok. Ezért én továbbra is a pedagógiai típusú továbbképzésben hiszek.

M. L.: Alapvetően egyetértek azzal, amit Imre mondott. Nagyon különbözik a pályán lévő tanárok szakmai felkészültsége és eltérők az attitűdjeik is. Természetesen mindig szükség lesz pedagógus-továbbképzésre. Ennek akkor van értelme, ha mind pedagógiai mind szakmai elemek is megjelennek benne. Továbbá én nehezen tudok elképzelni egy pedagógiai továbbképzést úgy, hogy ne legyen szó a gyerekek internet-használati szokásairól. Magyarországon vajon hány történelemtanár tanítja meg a diákjait a net használatára? A felelős, etikus alkalmazásra, a saját egyénisége, személyisége védelmére, illetve a szakmailag korrekt használatára? Szerintem nagyon kevesen hozzák ezt szóba. Márpedig a diákjaink életüket a neten élik. Aki, vagy ami nincs a neten, az nem is létezik a számukra. Ilyen körülmények között nehezen tartható, hogy egy tanár azt mondja – és rengetegen teszik ezt – ő nem jelentkezik be egy-egy közösségi oldalra, mert neki nincs erre ideje, vagy nem érdekli. A helyes attitűd az lenne, ha megismerkednének a tanárok ezekkel az eszközökkel. Egyrészt azért, hogy tudják, a diákjaik mit művelnek a neten, másrészt azért is, hogy kihasználják az ebben rejlő lehetőségeket. A legfontosabb az lenne, ha a netet eszközként kezelnék, és a használatára is megtanítanák a gyerekeket. Például, hogy miként különböztethetik meg a hiteles történelmi információt a pontatlan, tudományos szempontból megalapozatlan információktól. Ez alapkérdés. És persze vannak etikai kérdések is garmadával. Mi az a plagizálás? Milyen módon lehet tisztességesen idézni, hol és hogyan tehetem hozzá a saját véleményemet? Egyes kérdések szinte sosem fordulnak elő napjainkban a történelemórán. Például az, hogy a tényszerű, korrekt információk mellett töménytelen hamis, hazug információ található a neten. A tanár felelőssége, hogy felkészítse tanítványait a tudománytalan, hamis állítások kezelésére, kritikájára, legyen szó akár a holokauszt tagadásáról, akár a sumér-magyar rokonságról.

E: Köszönöm szépen a beszélgetést!